

дозволяєть, і всі це, що його слова легко здійсняється⁴.

Характерно, що навіть по великих містах професіональні українські трупи часто залишають великих трудніостей одине за те, що вони українські. Бувають часом і курьози, теж правда, досить сумні. Так, у Житомирі полімейстер не хотів підписати афишу, що сповіщала про вистави «українських артистів» при участі відомих артистів галицького українського театру Софії і Іосипа Стадника та Лазаря Шевченка⁵. Тільки тоді, коли афиши викнули підкреслені слова, полімейстер перласкав, годивши її підписані.

Од ці практики місцевих владей недалеко вже й до «теорії» д. Маклакова. Та че «справді» така нагальна потреба у тім і в другому? Воно, звичайно, українські драматичні вистави, особливо сільські аматорські, служать не аби-яким провідником національної свідомості в народній масі, що з погляду уряду вважається небезпечною. Але разом з тим ці вистави служать і чималим провідником культури, а це все, здається, ні з якого погляду не може загрожувати ніякою небезпекою. Завдавалося, що особливо тутер, коли уряд так закохується коло боротьби з хуліганством, він має бути дорожити таким добрим знаряддям, що само здається йому в руки. Справді, сільські вистави всюди мають найкращий вплив на людність, особливо ж на селянську молодь. Зменшується пінгвань розбізпітство, і замість того з'являються нові культурні потреби й інтереси, прокиданісь змагання до більш ідеального чи чистого життя. Коли українські вистави забороняються по містах — їх замінюють усікн. «м-ss Зуммі», фокусники й професори чорвоні та бліді магії, коли ж їх забороняють по селах — на їх місце з'являється горілка.

До світла.

З приходу Юлія Вол. Короленка.

Сдня по смерті Л. Толстого в Росії людина, до голосу якої прислухається вся інтелігентна людність, — однаково і зразі, й вороги, — че Владимири Короленко. 60-літні роковини його народження — це не звичайні літературні свята; це перемога тих ідей, яким слугують величні художники-громадянин, якого слово розноситься по всіх закутках у Росії і скрізь знаходить серця, що в унісіон з сердем письменника б'ються. Не дурно, коли появилось його оповідання «Маруся», один з російських критиків буквально так почав свою статтю: «*єтапом* читачів з новим твором Короленка. І справді можна вітати: кожен новий твір цього письменника — то мистецьке слово художньої правди, пересвіченої розумом й ясного гуманного світогляду.

Про обставини, серед яких виріс Вол. Короленко, до вільви, якій залишає він на спітанку своєї свідомості, він сам росказав у відомій «Історії моего современника». Відтаки тих впливів стірзяємо й по інших творах, а надто в етюді «Сліпий музикант». І хоча Короленко слугить людскості через російські письменності, хоча боротьба національних впливів, про яку розказано в «Історії моего современника», скінчилася перемогою російсь-

кого шаніно над українською сопілкою, проте найдужчий вілив на письменнику письменника лишила таки українська стихія. Колись у «Раді»⁶ я ділодядо був спинався на питанні, чому з Короленком не вийшов український письменник⁷). Тут зауважу, що з усіх російських письменників, опірець нашого земляка Гоголя, Короленко все-таки найбільш лишився українським у своїй творчості, лишився не-свідомо, наперекріп і власному може непреконано й тим впливам, що перешкодилися на йому під час довгого життєвого шляху. Українською поезією овіяні сторінки його перегарних «подібіанців», узятих навіть не з українського життя. Оте лагідне, сердечне освітлення життєвих подій, оті м'які тони, своєрідний гумор — усе це навідів не могло прийти до Короленка, як тільки з української стихії, української поезії, якою несвідомо перенівся письменник на спітанку свого життя і з якою дожив до останнього часу. «Тайна» цієї поезії, — писав він сам про вплив української стихії на одного з своїх героїв, — состояла в уздивильній взаємності між давно умершим прошлим і в'язчо живущим, в'язчо говорицею человеческому сердцу природой, свідчительницьєю цього прошлаго» («Сліпий музикант»). Оща в'язчо жива стихія, невимураша природа українська і однаково ж невимураша національна ідача українського народутворила нового великого художника. Дарма, що формально він порвав з рідним народом: істота його все-таки зберегла ту «удивительну взаємність», ітінімі, нерозривні звязки між особою людини й національним колективом. Як і у сліпого музика, в душі у письменника раз-ураз озивається й бренятія ті агуки, «которими говорила ця душа родини природи». І невиновними рисами записаніся ті звуки в щедро обдарованій душі письменника.

Основний мотив одного з своїх творів сам Короленко висніє, як «інстинктивне, органическое влеченье к свѣту». Можна сказати, що такий сам органічний потяг до світла знайдено по всіх творах Короленкових, ознаки його виявляються у всіх його героях, — більше: той самий органічний потяг до світла заложено в душі у самого письменника, і тільки виявляється найкраще через його художні твори. Потяг до світла водіє письменника у його шуканнях правдивого гармонійного життя, той самий потяг повів його до годинних (1891—1892 р.), до нещасних дікунів («мултанська справа»), до дікунів вищої культури (справа Ковалюва), до подій утихомирення («корочинська трагедія», «бъгото явленіе») і т. і., надихаючи йому слово наявницького обурення проти всього, що застусте світло, що силується притягати його. І цей самий органічний потяг до світла передав Короленко своїм художнім образам, осягає їх одблиском того далекого, але неминучого ідеала, до якого сам письменник навінно йде й якому він непохитно слугувати. Цей потяг, в звязку з великою художньою силою, і дав того ху-

дожника-громадянину, яким пишеться тепер російське письменство.

Шкода, що не наше. Проте не задірши почувано ми до того щаслившо письменства, бо знаємо, що та наша стихія викохала ту велику силу, —та наша стихія, що тепер діє вже змогу людям на свою рідну землю відкривати. І бажаючи славною ювіліатою довгого віку та сили на працю, разом з тим не можемо не висловити надії, що новіші покоління колись зденационалізованих українців ми побачимо вже в наших лавах — на ниві українського письменства.

Сергей Ефремов.

Нові революції в Китію.

Події в Китаї розвиваються надзвичайно швидким темпом.

По відомостям лондонських газет, які завинується найкраще освідомлені в китайських справах, південний Китай, об'єднаний коло республікансько-демократів, зробився тепер південно-китайською федерацією.

Пока що в склад цієї федерації увійшло вісім південних провінцій: Цзяньсю, Цзяньсі, Аньху, Хубеї, Хуанань і три провінції кантонського віцепролівства — Гуандуну, Гуансі і Гуеїджуо. Сподівається з дня на день, що пристануть до повстанців ще Фу-циня і Чжекан. Таким чином, нова федерація матиме коло 10 провінцій з населенням 150—160 мільйонів душ. Вірними Юаньшікаеві лицяється 10 провінцій північного Китаю, дві провінції південного-західного краю, а решта провінцій поки що стоїть в стороні від революції і пристане певно згодом до переможців.

Північний і південний Китай на величезному протязі історії «Небесної держави» жили майже зовсім окремими життю; іх звязувала тільки спільна влада манчжурської династії.

Китай півночі і півдня говорять на двох різних мовах (ріжнія приблизно така, як між українською і венеціанською мовою), побутове життя их теж має значні різниці. Північ — переважно хліборобська країна, тоді як південь — комерційно-промислові. Далі, в північному Китаї панує одна з форм мамогематанства, з усім його консерватизму, а на півдні — буддизм і почасти християнство, і там інтелігенція під впливом почасти радикальних і наїві соціалістичних течій. В політичному житті півночі панують централістичні погляди, а на півдні, навпаки, стоять за провінціальні автономії і взагалі за те, щоб Китай був федеративною республікою.

Відсутністю постійних комерційних зносів між обома половинами держави, брак залишних колій, — зробили те, що ці глибокі протилежні погляди і наївність культури лишились до останніх часів і тепер, в новій революції, як і в попередній, противонархічний, відроджають величезну роль.

Політична причина нової китайської революції досить складна. Південні демократи, які мало вирили Юаньшікаеві в перших днів китайської республіки, коли він не зізнав ким себе оповісти — богохіданином чи президентом, пізніше одмовилися від активної

⁴) Див брошуру «Фатальний вузол», у Києві, 1910 р.